

EVROPSKO SODIŠČE ZA ČLOVEKOVE PRAVICE

ČETRTE ODDELEK

ZADEVA A.V. proti SLOVENIJI

(pritožba št. 878/13)

SODBA

STRASBOURG

9. april 2019

Ta sodba bo postala dokončna v okoliščinah, navedenih v drugem odstavku 44. člena konvencije. Mogoči so uredniški popravki.

V zadevi A.V. proti Sloveniji

Evropsko sodišče za človekove pravice (četrti oddelek) kot senat v sestavi:

Jon Fridrik Kjølbrot, *predsednik*,
Paulo Pinto de Albuquerque,
Egidijus Kūris,
Iulia Antoanella Motoc,
Carlo Ranzoni,
Péter Paczolay, *sodniki*,
Ales Galič, *ad hoc sodnik*, in
Marialena Tsirli, *sodna tajnica*
oddelka,

po razpravi, zaprti za javnost, ki je bila 12. 2. 2019, izreka to sodbo, sprejeto navedenega dne:

POSTOPEK

1. Zadeva se je začela s pritožbo (št. 878/13) proti Republiki Sloveniji, ki jo je po 34. členu Konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (v nadaljnjem besedilu: konvencija) pri Sodišču 18. 12. 2012 vložil slovenski državljani g. A. V. (v nadaljnjem besedilu: pritožnik). Predsednik oddelka se je odločil, da pritožniku odobri anonimnost (četrti odstavek 47. člena Poslovnika Sodišča).

2. Pritožnika je zastopala *Odvetniška družba Čeferin in partnerji* s sedežem v Grosupljem. Slovensko vlado (v nadaljnjem besedilu: vlada) je zastopala njen agentka, ga. J. Morela, državna odvetnica.

3. Pritožnik je zlasti trdil, da so bile kršene njegove pravice po 6. in 8. členu konvencije zaradi odločitev domačih sodišč, da ukinejo stike med njim in njegovimi tremi otroki.

4. Vlada je bila o pritožbi obveščena 30. 3. 2017.

5. Ker se je Marko Bošnjak, sodnik, izvoljen za Slovenijo, umaknil iz sodelovanja pri obravnavanju zadeve (tretji odstavek 28. člena Poslovnika Sodišča), je predsednik sklenil imenovati g. Aleša Galiča kot *ad hoc sodnika* (četrti odstavek 26. člena konvencije in prvi odstavek 29. člena Poslovnika).

DEJSTVA**I. OKOLIŠČINE ZADEVE**

6. Pritožnik je bil rojen leta 1961 in živi v Ljubljani.

7. Z M. imata tri otroke, trojčke, rojene 28. 10. 1996.

8. Okrožno sodišče v Kranju je 20. 1. 2003 razvezalo zakonsko zvezo pritožnika in M. in določilo, da M. dodeli izključno varstvo in vzgojo nad njunimi tremi otroki.

9. Novembra 2002 sta pritožnik in M. s pomočjo Centra za socialno delo Kranj (v nadaljnjem besedilu: CSD) sklenila sporazum o ureditvi stikov. V skladu s sporazumom naj bi pritožnik imel stike s svojimi otroki dvakrat na teden in med dopusti.

10. Stiki so sprva potekali brez očitnih težav. Vendar pa je iz zapisnikov CSD razvidno, da je leta 2004 M. poročala, da otroci ne želijo imeti več stika z očetom. Junija 2006 je M. po njenem odvetniku poslala pismo pritožniku, v katerem ga je obvestila, da stiki niso več mogoči, ker so zaradi pritožnikovih obiskov otroci v stiski. Zapisniki CSD iz junija 2006 kažejo, da je bil pritožnik pripravljen sodelovati s CSD in se udeležiti starševskega svetovanja skupaj z M., ki je rekla, da se bo z otroki udeležila terapij, zato da bi otroci lahko premagali stisko, ki so jo občutili v zvezi z očetom. Med julijem 2006 in novembrom 2008 med pritožnikom in otroki ni bilo stikov (glej 22. Odstavek spodaj).

11. V letih po razvezi zakonske zveze (glej 8. Odstavek zgoraj) se je odnos med pritožnikom in M. poslabšal. Iz zapisnikov CSD je razvidno, da sta se do leta 2003 redko pogovarjala in da je njun težavni odnos onemogočal sklenitev kakršnega koli sporazuma glede ureditve stikov.

A. Prvi sklop postopkov o ureditvi stikov

12. Pritožnik je 5. 7. 2006 sprožil sodni postopek, v katerem je zahteval odredbo za ureditev njegovih stikov z otroki tri krat na teden in med dopusti. Med drugim ja zatrjeval, da je mati poskušala omejiti njegove stike z otroki in da so otroci zavračali stik, ker je manipulirala z njimi. Pritožnik je tudi menil, da pri obravnavi primera CSD ni bil nepristranski.

13. M. je v svojih vlogah pred sodiščem ugovarjala trditvam pritožnika, pri čemer je trdila, da nikoli ni omejevala stikov ali manipulirala z otroki. Trdila je, da so otroci izražali svoje nezadovoljstvo glede stikov od leta 2004 in da so leta 2006 začeli zavračati stike z očetom, ker so se bali njegove jeze in kritike.

14. CSD je v svojem mnenju ugotovil, da bi se oba starša morala vključiti v individualno terapijo. Če jima ne bi uspelo doseči dogovora o začasni ureditvi stikov, je predlagal sodišču, da stike ukine.

15. Sodišče je 6. 7. 2006 izdalo začasno odredbo o nadaljevanju stikov skladno z dogovorom med staršema iz leta 2002 (glej 9. Odstavek zgoraj). Pritožnik je 14. 7. 2006 zaprosil za dopolnitev začasne odredbe in predlagal, da se od matere zahteva plačilo denarne kazni in da se zagotovi policijska asistenca v času stikov, v primeru da izvršitelj ne bi uspel otrok pripeljati na stik.

16. S strani sodišča imenovana psihiatrinja dr. T. je 13. 11. 2006 sodišču predložila svoje mnenje. Glede otrok je navedla, da izražajo strah in odpor do pritožnikovega ravnanja v preteklosti (kričanje, fizično kaznovanje, način igranja igrice in njegove negativne pripombe o M.). Menili so, da so stiki

neprijetni in so jih zavračali. Izvedenka je nadalje ugotovila, da čeprav M. ni omejevala stikov, je otroke prenehala spodbujati. Dr. T. je predlagala, da stiki potekajo enkrat vsak drug teden, najprej v prisotnosti nekoga, ki mu otroci zaupajo in v okoliščinah, ki omogočajo upoštevanje njihovih koristi. Dr. T. je tudi menila, da bi za izboljšanje odnosov med pritožnikom in njegovimi otroki, staršema koristilo svetovanje.

17. Okrožno sodišče v Kranju je 29. 4. 2008 (v nepravdnem postopku) dovolilo pritožniku redne stike z otroki enkrat na teden z morebitnim podaljšanjem skozi vikend, do konca šolskega leta in v prisotnosti šolskega psihologa ali koga drugega iz njihove šole. Sodišče tudi razveljavilo začasno odredbo in zavrnilo zahtevo za njeno dopolnitev (glej 15. Odstavek zgoraj) z ugotovitvijo, da v času, ko je bil zahteva vložena, sodišče ni imelo zadostne podlage za odločanje.

18. Višje sodišče v Ljubljani je 2. 10. 2008 pri odločanju o pritožbi odločilo, da od 12. 11. 2008 dalje stiki med otroki in pritožnikom potekajo vsako drugo sredo od 14.00 do 15.30 ure, v prisotnosti strokovne delavke CSD. Odločilo je tudi, da mora M. zagotoviti prihod otrok na CSD. Na podlagi mnenja dr. T. (glej 16. Odstavek zgoraj) je sodišče presodilo, da so otroci zavračali stik s pritožnikom ter da to ni bila posledica manipulacije M., temveč je imelo izvor v njihovih negativnih izkušnjah iz stikov v preteklosti. Kljub temu, glede na dejstvo, da od junija 2006 oče in otroci niso imeli stikov in da srečanja nikoli prej niso potekala s pomočjo strokovnjakov, je sodišče zaključilo, da negativen odnos otrok ni dovolj za ukinitvev stikov. Ko je določalo novo ureditev stikov, je višje sodišče poudarilo, da je prisotnost strokovnega delavca iz CSD pri izvajanju stikov predvsem nudenje strokovne pomoči pri vzpostavljanju medsebojnega zaupanja med pritožnikom in otroki. Menilo je tudi, da ni nujno, da se stiki izvajajo v prostorih CSD, temveč lahko potekajo kje drugje v bližini, v za otroke in pritožnika bolj sproščenem okolju.

19. Pritožnik je vložil revizijo, ki jo je 18. 2. 2010 Vrhovno sodišče zavrnilo kot nedovoljeno.

B. Pritožnikovi stiki z otroki po prvem sklopu postopkov o ureditvi stikov

20. CSD je prvi stik, načrtovan za 12. 11. 2008, odpovedal, ker je relevantni sklep sodišča (glej 18. Odstavek zgoraj) prejel le dva dni pred stikom in je ugotovil, da je organizacija stika neizvedljiva.

21. CSD pritožnik in M. sta bila 20. 11. 2008 povabljeni na sestanek na CSD, da se pogovorita in dosežeta dogovor o tem kako bodo potekali in bili organizirani stiki pod nadzorom CSD. Dogovor ni bil sklenjen. Kljub temu je CSD 10. 12. 2008 staršema poslal strokovna izhodišča za organizacijo stikov, v katerih je opredelil svoja pričakovanja in naloge. Iz zapisnikov CSD je razvidno, da so se v okviru priprave otrok na stik strokovne sodelavke pogovarjale z otroki, ki so odločno zavračali idejo o kakršnem koli stiku s pritožnikom in prosili strokovne sodelavke za dovoljenje, da jim na stik ne bi bilo treba priti.

22. Prvi stik pritožnika z otroki je potekal 26. 11. 2008 pod nadzorom dveh strokovnih sodelavk CSD. Iz zapisnika CSD je razvidno, da so med stikom

otroci pogosto spraševali, če lahko odidejo, in so pritožniku povedali, da ga ne želijo videti. Strokovni sodelavki sta po približno petnajstih do dvajsetih minutah stik prekinili, ker sta se odločili, da nadaljevanje stika ne bi bilo v korist otrok. Drugi stik je potekal 10. 12. 2008. Kot je razvidno iz zapisnika CSD, so na začetku stika otroci ponovno povedali pritožniku, da ga ne želijo videti. Ko je eden od otrok zapustil stik, je strokovna sodelavka l drugima dvema otrokoma rekla, da lahko odideta, če tako želite, vendar je to njuna priložnost, da slišita, kaj ima oče za povedati. Po zapisniku CSD je 24. 12. 2008 pritožnik prišel prej, da se pripravi na tretji stik. Na začetku stika so otroci ponovili, da pritožnika ne želijo videti. Strokovna sodelavka, ki je bila prisotna na stiku, je začela jokati in je vprašala očeta, če čuti stisko otrok. Iz zapisnikov CSD je razvidno, da je pritožnik na naslednjih osem stikov – zadnji je potekal 15. 4. 2009 – prišel prej, da se nanje pripravi; stiki pa so trajali največ nekaj minut in potem so otroci zapustili prostor.

23. CSD je po opravljenem razgovoru z otroki 28. 4. 2009 obvestil pritožnika, da je stik, načrtovan za 29. 4. 2009, odpovedan na podlagi 119. člena Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerij (glej 45. Odstavek spodaj), ker bi bilo to za otroke resno psihološko breme.

24. Stike je nadzoroval tim štirih strokovnih sodelavk (psihologinja, socialna delavka in dve pedagoginji); na vsakem stiku sta bili prisotni dve strokovni sodelavki. Strokovni sodelavki CSD sta po vsakem stiku opravili razgovor z otroki in evalvacijo stikov s staršema. Iz zapisnikov CSD o razgovorih z otroki je razvidno, da so otroci izražali odpor do svojega očeta in zavračali kakršne koli stike z njim. Iz zapisnikov z 18. 2. in 4. 3. 2009 izhaja, da je ena od strokovnih sodelavk otrokom povedala, da jim verjame, da ne želijo imeti stika, vendar je sodišče odločilo drugače.

25. Medtem je pritožnik po svojem odvetniku večkrat opozoril CSD, da niso začeli smiselnega izvrševanja zgoraj navedene odločbe sodišča (glej 18. Odstavek zgoraj). Predvsem se je pritoževal, da niso ponudili nobene strokovne pomoči njemu ali otrokom, da niso bili dovolj dejavni pri nujenju pomoči za vzpostavitev stikov in da niso sodelovali z obema staršema. Izrazil je tudi mnenje, da so bili uradniki CSD pristranski, saj so mammo osebno poznali in z njo sodelovali v poslovnih zadevah, ter zaprosil CSD, da imenuje neodvisnega strokovnjaka, ki osebno ne pozna nobenega od staršev in bo lahko delal z obema pri vzpostavljanju medsebojnega zaupanja med pritožnikom in otroki. Pritožnik je tudi predlagal, da bi se šolski psiholog (ki mu otroci zaupajo) pridružil procesu na CSD. Nazadnje, je predlagal, da se stiki organizirajo izven CSD, v bolj neuradnem okolju, kot je na primer med krajšim izletom z nekom, ki mu zaupajo.

26. Strokovni tim CSD, ki so ga sestavljali psihologinja, socialna delavka, pedagoginja in pravnica, se je med decembrom 2008 in majem 2010 glede izvajanja odredbe o stikih pod nadzorom sestal pet krat. . Strokovni tim je 15. 1. 2009 odločil, da sodišču predlaga izdajo začasne odredbe, s katero se takoj prekinejo stiki, ker ti niso v korist otrok.

27. CSD je 11. 10. 2011 pripravil oceno ogroženosti otrok in načrt pomoči otrokom in staršema (glej 43. Odstavek spodaj). Po tej oceni pritožnik ni zaupal delu strokovnih sodelavk in se ni zavedal svojega problematičnega obnašanja, medtem ko je mama zavračala udeležbo na svetovanju s pritožnikom in je bila na splošno preveč pasivna. CSD je menil, da bi bili stiki koristni za otroke le, če bi starša na podlagi starševske terapije, ki jima je bila predlagana, spremenila svoje obnašanje.

C. Drugi sklop postopkov o ureditvi stikov - postopki o ukinitvi stikov med pritožnikom in njegovimi otroki

1. Postopek pred Okrožnim sodiščem v Kranju

28. CSD je 30. 1. 2009 pri Okrožnem sodišču v Kranju vložil predlog, da se stike uredi v okviru družinske terapije, najprej tako, da se samo starša udeležita družinske terapije, oziroma, če to ni mogoče, da sodišče ukine stike med pritožnikom in otroki. V zvezi s tem je CSD menil, da bo starš, ki bo zavrnil terapijo, odgovoren za odsotnost stikov med pritožnikom in njegovimi otroci. CSD je sočasno zaprosil za izdajo začasne odredbe, s katero se takoj prekinejo stiki pritožnika z njegovimi otroki. CSD je navedel, da ne glede na svoje strokovno delo in pritožnikovo sodelovanje in dobre namene, otroci še naprej odločno zavračajo kakršen koli stik s pritožnikom. Navedel je tudi, da štirje uradniki CSD (strokovne sodelavke), ki so bili prisotni med izvajanjem stikov, niso videli nobene možnosti za izboljšanje odnosa med pritožnikom in njegovimi otroki v okviru nadzorovanih stikov in da otroci niso bili pripravljene sodelovati pri stikih. V takih okoliščinah, v odsotnosti kakršnegakoli odnosa med pritožnikom in njegovimi otroki, zaenkrat tudi niso predvideli možnosti organiziranja stikov zunaj CSD. Navedel je, da pogoje za ohranitev stikov med pritožnikom in njegovimi otroki lahko ustvarita samo pritožnik in M. skupaj in da tega do tedaj nista uspela doseči. V nadaljnjih vlogah, predloženih sodišču, je CSD navedel, da so bili stiki za otroke resno breme in da bi nadaljevanje stikov postopno pripeljalo do psihološke zlorabe. Prav tako je poudaril, da pritožnik in njegov odvetnik nista zaupala CSD in sta menila, da so uradniki pristranski.

29. Pritožnik je predlogu nasprotoval z utemeljitvijo, da se je CSD uskladil z M. in zanemari obveznosti, ki mu jih je naložilo sodišče, da spremlja stke in pomaga pritožniku in njegovim otrokom izboljšati odnos (glej 18. Odstavek zgoraj). Aktivnosti CSD so bile usmerjene v prekinitev stikov namesto, da bi jih aktivno vzpostavili s pomočjo strokovnjaka. Zlasti je navedel, da so otroci na prvem stiku z njim aktivno komunicirali. Prvi stik po dolgem času je bil ključnega pomena iz čustvenega vidika, vendar je trajal le petnajst minut zaradi posredovanja strokovne sodelavke. Naslednji stik se je začel s pozivom strokovne sodelavke otrokom, da lahko odidejo. Trdil je, da sta M. in, posredno CSD, na otroke izvajala sistematični pritisk. Še več, CSD je bil v svojih stališčih pristranski in edino nepristransko mnenje, na katerega bi sodišče moralo sprejeti svojo odločitev, je bilo mnenje izvedenke psihiatrične stroke dr. T. . Tekom postopka je pritožnik zahteval tudi, da sodišče izda začasno odredbo, s katero bo

odredilo, da se M. skupaj z njim udeleži družinske terapije s ciljem vzpostavitve komunikacije med njima.

30. Okrožno sodišče v Kranju je 9. 2. 2009 zavrnilo zahtevo CSD za izdajo začasne odredbe o ukinitvi stikov med pritožnikom in njegovimi otroki (glej 28. Odstavek zgoraj). Navedlo je, da je sklep o stikih iz leta 2008 upošteval lastnosti in odnos pritožnika, kot tudi dejstvo, da otroci z njim niso imeli stikov od leta 2006. Z namenom, da bi odpravilo obstoječo odtujitev in začetne težave pri ponovni vzpostavitvi stikov, je odredba določila tretjo osebo, ki bi pomagala in svetovala v zvezi s tem. Sodišče je navedlo, da iz zapisnikov ni razvidno, da je CSD odigral aktivno vlogo pri izvajanju sklepa o stikih iz leta 2008. Zlasti je bil stik omejen tako, da so otroci vstopili v CSD po strogem protokolu, izjavili, da ne želijo stika, in zapustili prostor skupaj s strokovnimi sodelavkami. Sodišče je zaključilo, da se priporočila dr. T. glede izvajanja stikov niso ustrezno izvajala. Sodišče je nadalje ugotovilo, da ni razloga, da ne bi poskusili s sistematično družinsko terapijo, ki bi potekala vzporedno s stiki na CSD, zlasti s pripravo otrok na stik neposredno pred stikom. Otroci, ki jih je v postopku zastopala M., so se zoper odločitev pritožili. Višje sodišče v Ljubljani je 16. 4. 2009 pritožbi ugodilo in zadevo vrnilo sodišču prve stopnje v ponovno odločanje. Navedlo je, da so se razmere od formalizacije stikov leta 2008 v odločilnem pomenu spremenile, ter da je podana nevarnost za duševni razvoj otrok.

31. Okrožno sodišče v Kranju je 29. 4. 2009 izdalo začasno odredbo, s katero je stike med pritožnikom in njegovimi otroki začasno ukinito. Sodišče je ugotovilo, da otroci še naprej zavračajo stike s pritožnikom in da tekom petih stikov pod nadzorom ni prišlo do nobenega napredka pri vzpostavljanju odnosa med pritožnikom in njimi. Sodišče je menilo, da so izvedenci CSD, ki so bili odgovorni za svetovanje, menili, da njihovi poskusi vzpostavitve stika niso bili uspešni in ne v korist otrok, čeprav so storili vse, kar je bilo mogoče. Zato je zaključilo, da bi bili nadaljnji stiki za otroke psihološko breme, ki ogrožalo razvoj otrok in jim lahko povzročilo nepopravljivo škodo. Pritožnik je vložil ugovor, v katerem je trdil, da sodišče prve stopnje ni upoštevalo dejstva, da sklep o stikih iz leta 2008 ni bil nikoli izvršen, ker CSD ni izvedel nobene od aktivnosti s tem v zvezi in je namesto tega deloval v smeri ukinitve stikov. Pritožnikov ugovor je bil zavrnjen kot neutemeljen. Pritožnik se je nato pritožil. Višje sodišče v Ljubljani je 13. 4. 2011 zavrnilo pritožbo in ugotovilo, da je za otroke bolje, da se jih ne sili imeti stikov s pritožnikom. Sodišče je znova navedlo, da glede na začasno odredbo ni pomembno, kaj je vzrok za travmatične izkušnje otrok v zvezi s stiki, a navedlo, da bi bilo lahko to pomembno v kontekstu potencialne družinske terapije.

32. Med postopkom je sodišče zaprosilo izvedenko psihiatrične stroke dr. T. za dopolnitev izvedenskega mnenja, ki ga je predložila med postopkom leta 2008 (glej 17. in 18. Odstavek zgoraj). Dr. T. je opravila razgovore z vsakim od otrok in s staršema. V svojem izvedenskem mnenju z 20. 10. 2010 je navedla, da otroci zavračajo vsak stik s svojim očetom, ker so zaskrbljeni zaradi svojih prejšnjih negativnih izkušenj z njim (glej 16. Odstavek zgoraj). Doživljali so ga kot odločitev, ki jim je bila vsiljena in ki ni upoštevala njihov čustvenih potreb

in želja. Izvedenka je ugotovila, da otroci v zgodnji mladosti niso vzpostavili čustvenih vezi z očetom in so izražali nerazumljiv strah pred njim, povezan z občutkom, da se jih žali. Njihova zamera je bila tudi glavni razlog za težavno izvajanje nadzorovanih stikov. Glede na njihovo starost in okoliščine je menila, da vzpostavitev stikov ne bi koristila otrokom. V mnenju je tudi navedla, da M. ni preprečevala stikov in da se zdi, da zamera otrok ne temelji na domnevni manipulaciji. Nadalje je navedla, da je pritožnik sposoben, motiviran in željan, da v svojem odnosu z otroki delovati na način, ki jim ne bi škodoval, in predlagala, da se pritožnik in M. vključita v starševsko terapijo. Pojasnila je, da proces oblikovanja odnosa z očetom še vedno traja in je dinamičen ter da je terapija namenjena vzpostavitvi medsebojnega zaupanja med staršema. Pri predložitvi dokazov sodišču (glej 34. Odstavek spodaj) je dr. T. poudarila, da bi terapija, ki vključuje svetovanje in učenje ustrezne komunikacije med staršema, prinesla 80% možnosti za uspeh. Navedla je tudi, da bi morala M. pridobiti nekaj nasvetov o ustrezni komunikaciji z otroki glede pomembnosti njihovih stikov z očetom in glede komunikacije s pritožnikom; menila je, da bi zavrnitev svetovanja s strani M. postavilo pod vprašaj njeno motiviranost, da pomaga otrokom. Nazadnje je izvedenka navedla, da ni zaznala nobenih napak pri delu strokovnih sodelavk CSD med izvajanjem stikov.

33. Sodnica je na naroku 21. 6. 2011 predlagala sklenitev sporazuma, ki bi določal sodelovanje vseh v družinski terapiji. Medtem ko se je predstavnica CSD s tem strinjala in navedla, da bi bilo to v največjo korist otrok, je M. zavrnila sodelovanje pri kakršni koli družinski terapiji.

34. Okrožno sodišče v Kranju je opravilo štiri naroke, na katerih je zaslišalo izvedenko dr. T., pritožnika, dve strokovni sodelavki CSD, šolsko psihologinjo in M. Zavrnilo je zahtevo pritožnika, da se opravijo psihološki testi. V zvezi s tem je ugotovilo, da ob upoštevanju starosti otrok pregled, ki ga je opravila dr. T., zadostuje, saj v celoti pojasnjuje odnos med pritožnikom in otroki in da psiholog ne bi ponudil nobenega posebnega znanja, ki bi bilo pomembno za izid zadeve.

35. Okrožno sodišče v Kranju je 21. 6. 2011 (v nepravdnem postopku) na podlagi petega odstavka 106. člena Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (glej 45. Odstavek spodaj) izdalo sklep o ukinitvi stikov med pritožnikom in njegovimi otroki. Zavrnilo je preostali del predloga CSD za obvezno sodelovanje v družinski terapiji (glej 28. Odstavek zgoraj) in pritožnikov predlog za izdajo začasne odredbe o odreditvi družinske terapije (glej 29. Odstavek zgoraj). Sodišče je ugotovilo, da je bilo izvajanje stikov pod nadzorom neuspešno, kar so potrdili tudi CSD, izvedenka psihiatrične stroke in pritožnik. Ugotovilo je, da otroci, ki so bili v času odločanja sodišča stari skoraj 15 let in so tako lahko oblikovali svoje mnenje o stikih (410. člen Zakona o pravdnem postopku, glej 47. Odstavek spodaj), kategorično odklanjajo vsak stik z očetom zaradi njihovih negativnih izkušenj v preteklosti in da so jim stiki pod nadzorom povzročali duševno stisko. Menilo je, da v takih okoliščinah razlog za prekinitev stikov ni več pomemben. Navedlo je, da so otroci v fazi pubertete in da je mogoče, da s tem, ko odklanjajo stik s pritožnikom, izkazujejo svojo lojalnost do M. V vsakem primeru stiki niso bili več v korist otrok, ker so bili za

otroke resno psihološko breme in so bili, zaradi nesoglasij med staršema, za njih travmatični. Sodišče je navedlo, da bi glede na izvedensko mnenje noben poskus vzpostavitve stikov v danih razmerah ne bil v korist otrok. Navedlo je tudi, da čeprav je bil pritožnik zelo motiviran in si je želel vzpostaviti stik z otroki, se je zdelo, da je bil v stresu in pod pritiskom v času stikov pod nadzorom. Poleg tega je sodišče navedlo, da je bil delno odgovoren za neuspešne stike, ker je bil preveč nestrpen, se počutil užaljenega in jezen in ni bil zmožen ali ni znal se približati otrokom, za kar je nerazumno krivil strokovne sodelavke CSD. Nazadnje je sodišče tudi menilo, da ni primerno odrediti družinske terapije, ki vključuje sodelovanje otrok. V zvezi s tem je navedlo, da se M. s terapijo ni strinjala in da so otroci med stiki očitno odklanjali vsako sodelovanje z očetom in bili v hudi stiski. Slednje je bilo ključno za odločitev, da se jih ne sme siliti v nadaljnje postopke za vzpostavitev stikov. Iz istih razlogov je sodišče zavrnilo pritožnikovo zahtevo za izdajo začasne odredbe za odreditev družinske terapije, ki jo je razlagalo kot terapijo za vse družinske člane, vključno z otroki.

2. Pritožbe pritožnika

36. Pritožnik se je pritožil in med drugim vztrajal, da je rešitev za ponovno vzpostavitev stika med njim in otroki, kot je svetovala dr. T., družinska terapija, najprej samo s staršema in kasneje tudi z otroki, kar pa je M. zavrnila. Ni se strinjal z mnenjem sodišča, da razlogi za ukinitve stikov niso bili več pomembni, in je poudaril, da je odtujitev otrok od njega posledica napačnih odločitev upravnih organov in napačne ocene dokazov s strani sodišča. Ponovil je svojo zahtevo po imenovanju psihologa, ki bi lahko raziskal negativen odnos otrok do njega. Trdil je tudi, da bi bila uvedba družinske terapije in postopna uvedba obiskov v najboljšo korist otrok, ki v njihovem življenju potrebujejo očetovsko figuro, kot je potrdila tudi dr. T.

37. Višje sodišče v Ljubljani je 11. 1. 2012 potrdilo odločitev Okrožnega sodišča v Kranju (glej 35. Odstavek zgoraj). Po mnenju sodišča so osebnostne lastnosti pritožnika, kot jih navaja sodna izvedenka, glavni razlog, ki v kombinaciji z neustreznim sodelovanjem M., povzročajo odklonilni odnos otrok do stikov s pritožnikom. Ugotovilo je, da je mnenje izvedenke dr. T., ki je temeljilo na pedopsihiatričnem pregledu otrok in psihiatrični diagnostiki, zadostna podlaga za odločitev o ukinitvi stikov in da je sodna izvedenka zaključila, da glede na starost otrok nadaljnji pregledi niso potrebni. Sodišče je poudarilo, da odločitev o ukinitvi stikov ni bila sprejeta le na podlagi mnenja otrok. Drugi dokazi, in sicer mnenje izvedenke, poročilo CSD in zaslišanje M. in pritožnika, so potrdili, da stik ni bil koristen za otroke, ki so še naprej zavračali vsak stik s pritožnikom. PPotrdilo je, da M. stika ni preprečevala, vendar bi morala po mnenju izvedenke odigrati bolj aktivno vlogo. Sodišče je tudi zaznalo, da je izvedenka verjela, da koristi otrok zahtevajo izvedbo družinske terapije in da bi takšna terapija v zadevnem primeru imela 80% možnosti za uspeh. Vendar pa je višje sodišče ugotovilo, da ni nobene sodne prakse o vprašanju, ali bi lahko starša, ki mu je otrok dodeljen v varstvo in vzgojo, prisilili k sodelovanju v družinski terapiji brez ustrezne pravne podlage.

Prav tako je ugotovilo, da družinska terapija v nobenem primeru ne bi smela biti odrejena z ozirom na to, da bi bila uspešna samo, če bi pritožnik spremenil svoje vedenje in bi M. kazala spremembe v svojem odnosu. Nazadnje, čeprav je bilo prepričljivo ugotovljeno, da bi v obravnavanem primeru družinska terapija lahko bila uspešna, pa ni bilo enako prepričljivo ugotovljeno, da bo pritožnik uspešen pri premagovanju osebnostnih težav, ki so ovirale odnos med njim in otroki.

38. Pritožnik je 18. 4. 2012 vložil ustavno pritožbo, v kateri je ponovil svoje prejšnje pritožbe (glej 36. Odstavek zgoraj).

39. Ustavno sodišče je 15. 6. 2012 odločilo, da pritožnikove ustavne pritožbe ne sprejme v obravnavo, ker se ne nanaša na pomembno ustavno vprašanje ali kršitev človekovih pravic, ki bi zanj imela resne posledice. Ustavno sodišče je zavrglo njegovo ustavno pritožbo v delu, ki zadeva odločitev sodišč nižje stopnje, da se M. ne odredi vključitev v družinsko terapijo z njim, ker pritožnik ni imel pravnega interesa.

D. Ugotovitve Inšpektorata za socialne zadeve

40. Pritožnik je 8. 4. 2009 vložil pritožbo na Inšpektorat za socialne zadeve pri Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (v nadaljnjem besedilu: inšpektorat). Inšpektorica, ki ji je bil primer dodeljen (v nadaljnjem besedilu: inšpektorica), je 20. 5. 2009 zahtevala od CSD pisno poročilo in fotokopije družinskih spisov pritožnika.

41. Inšpektorat je 25. 8. 2011 izdal poročilo o nadzoru, ki je ugotovilo vrsto napak CSD pri obravnavanju pritožnikovega primera. V uvodnem delu poročilo ugotavlja, da je bila odločitev o izvedbi izrednega inšpekcijskega nadzora nad delom CSD v obravnavanem primeru sprejeta šele 11. 8. 2010, ker je inšpektorica menila, da ni primerno vplivati na tekoče sodne postopke. Kakorkoli, kmalu zatem je bila inšpektorica skoraj eno leto odsotna z dela in nadzora ni mogla zaključiti do 31. 8. 2011.

42. Kar zadeva ugotovitve nadzora je poročilo navedlo, da je CSD kršil številne pravne določbe in strokovne predpise, vključno z 106. in 119. členom Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih in 92. členom Zakona o socialnem varstvu (glej 45. in 46. Odstavek spodaj). V poročilu je bilo zlasti ugotovljeno, da CSD:

(i) ni prepoznal problema, da starša nista ravnala v najboljšo korist otrok glede stikov, zlasti M., ki je zavrnila sodelovanje s pritožnikom;

(ii) posledično ni poskušal razrešiti težav med staršema, kar je bil eden od razlogov, da ni bilo možno vzpostaviti stikov pod nadzorom;

(iii) ni ponudil staršema socialne storitve pomoči na domu ali osebne pomoči, čeprav jo je bil pritožnik pripravljen sprejeti;

(iv) ni ocenil odnosa staršev M., ki so živeli z otroki, kljub temu, da je pritožnik to vprašanje izpostavil;

(v) ni uvidel, da je s tem, ko ni zagotavljal teh storitev, sledil željam M. in ni zaščitil največjih koristi otrok;

(vi) čeprav mu je sodišče zaupalo nalogo ponovne vzpostavitve stikov med pritožnikom in njegovimi otroki, je na podlagi napačne ocene dejstev v zvezi z domnevnim škodljivim vedenjem pritožnika med izvajanjem stikov v preteklosti, zaključil, da je treba stike otrok s pritožnikom ukiniti;

(vii) ni navedel ustrezne utemeljitve za zahtevo za ukinitve stikov, čeprav je bila ukinitve, ki jo je odredilo sodišče, na koncu upravičena, ker stiki pod nadzorom CSD niso bili v korist otrok;

(viii) ni enakopravno obravnaval obeh staršev in so bili načini pristopa in komunikacije njegovih uradnikov, zlasti s pritožnikom, pogosto neprimerni;

(ix) ni pripravil ustrezne ocene stanja ali akcijskega načrta;

(x) je skupaj z M. obremenil takrat še mlade otroke s potrebo, da se odločijo glede zelenih stikov, čeprav bi le z dogovorom med staršema lahko uredili stike drugače, kot je določilo sodišče; in

(xi) ni ocenil, kako dobro so bili otroci pripravljene na stik.

43. Poročilo prav tako navaja, da razmer v pritožnikovi družini ni mogoče urediti ali spremeniti z ukrepi, ki spadajo v pristojnost inšpektorata, ampak to lahko storita le starša sama. Poročilo zlasti izpostavlja, da sta starša odgovorna za stisko in da sta edina, ki bi jo lahko razrešila (s posredovanjem CSD). Posledično CSD ne more biti odgovoren za odsotnost stikov. Vendar pa je inšpektorica navedla, da bi moral direktor CSD imenovati nov tim, ki se bo ukvarjal z otroki pritožnika, naredil pravilno oceno razmer in pripravil akcijski načrt, o katerem morata biti obveščena oba starša. Inšpektorat je določil tudi splošne ukrepe, ki jih je treba sprejeti za izboljšanje dela CSD na področju zaščite otrokovih koristi po prenehanju zakonske zveze ali družinskega življenja. Navedla je zlasti, da je treba za vse uradnike, odgovorne za pomoč družinam po razpadu zakonske zveze, določiti smernice za notranje spremljanje, strokovna merila za izboljšanje timskega dela in posebne programe usposabljanja. Nazadnje je bila uradnica J. P., ki je bila zadnja članica tima, ki se je še ukvarjal z družino pritožnika na oddelku za pomoč družini, pozvana, da ponovno opravi nekatere dele njenega strokovnega izpita.

44. Inšpektorat je 31. 8. 2011 odredil CSD, da v določenem roku izvede predlagane ukrepe in o izvedbi le-teh predloži pisna poročila. Inšpektorat je 3. 4. 2012 je izdal končno poročilo o izrednem inšpekcijskem nadzoru in navedel, da je CSD pravilno izvršil vse naložene ukrepe.

II. UPOŠTEVANA DOMAČA ZAKONODAJA

45. Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (stari) (Uradni list Socialistične republike Slovenije, št. 15/1976, s spremembami), določa, kolikor je to ustrezno:

5. a člen

"(1) Starši, druge osebe, državni organi ter nosilci javnih pooblastil morajo v vseh dejavnostih in postopkih v zvezi z otrokom skrbeti za otrokovo korist..."

106. člen

"(1) Otrok ima pravico do stikov z obema staršema, oba starša imata pravico do stikov z otrokom. S stiki se zagotavljajo predvsem otrokove koristi.

(2) Tisti od staršev, pri katerem otrok živi ...mora opustiti vse, kar otežuje ali onemogoča otrokove stike. Prizadevati si mora za ustrezen odnos otroka do stikov z drugim od staršev...

...

(4) Če se starša tudi ob pomoči centra za socialno delo ne sporazumeta o stikih, odloči o tem sodišče na zahtevo enega ali obeh staršev...

(5) Sodišče lahko pravico do stikov odvzame ali omeji samo, če je to potrebno zaradi varovanja otrokove koristi. Stiki niso v otrokovo korist, če pomenijo za otroka psihično obremenitev ali če se sicer z njimi ogroža njegov telesni ali duševni razvoj. Sodišče lahko odloči, da se stiki izvršujejo pod nadzorom tretje osebe ali da se ne izvajajo z osebnim srečanjem in druženjem, ampak na drug način, če sicer ne bi bila zagotovljena otrokova korist.

(6) Če tisti od staršev, pri katerem otrok živi, onemogoča stike med otrokom in drugim od staršev in stikov ni mogoče izvrševati niti ob strokovni pomoči centra za socialno delo, lahko sodišče na zahtevo drugega starša odloči, da se staršu, ki onemogoča stike, odvzame varstvo in vzgoja in se otroka zaupa drugemu od staršev, če meni, da bo ta omogočal stike in če je le tako mogoče varovati otrokovo korist.

(7) Preden odloči sodišče po četrtem, petem ali šestem odstavku, mora glede otrokove koristi pridobiti mnenje centra za socialno delo. Sodišče upošteva tudi otrokovo mnenje, če ga je otrok izrazil sam ...in če je sposoben razumeti njegov pomen in posledice."

119. člen

"Center za socialno delo je dolžan storiti potrebne ukrepe, ki jih zahtevajo ... pravice in koristi otroka."

46. 92. člen Zakona o socialnem varstvu (Uradni list RS, št. 54/92, z relevantnimi spremembami) določa, da so si centri za socialno delo dožni prizadevati, da s prejemnikom storitev dosežejo dogovor o trajanju, vrsti in načinu zagotavljanja varstva.

47. 410. člen Zakona o pravnem postopku (Uradni list RS, št. 26/99, z nadaljnjimi relevantnimi spremembami) določa, da mora sodišče, kadar odloča o stikih otrok s starši, otroku, ki je sposoben razumeti pomen postopka in posledice odločitve, na primeren način obvestiti o uvedbi postopka in o njegovi pravici, da izrazi svoje mnenje.

III. UPOŠTEVANI INSTRUMENTI MEDNARODNEGA PRAVA

48. Konvencija o otrokovih pravicah je bila sprejeta 20. 11. 1989 in je začela veljati 2. 9. 1990. Slovenija je pristopila h konvenciji 6. 7. 1992. Relevantni deli njenih določb se glasijo:

3. člen

"1. Pri vseh dejavnostih v zvezi z otroki, bodisi da jih vodijo državne bodisi zasebne ustanove za socialno varstvo, sodišča, upravni organi ali zakonodajna telesa, morajo biti otrokove koristi glavno vodilo..."

9. člen

»...

3. Države pogodbenice spoštujejo pravico otroka, ki je ločen od enega ali od obeh staršev, da redno vzdržuje osebne stike in neposredno zvezo z obema, razen če je to v nasprotju z njegovimi koristmi."

12. člen

"1. Države pogodbenice jamčijo otroku, ki je sposoben izoblikovati lastna mnenja, pravico do svobodnega izražanja le-teh v vseh zadevah v zvezi z njim, o tehtnosti izraženih mnenj pa se presoja v skladu z otrokovo starostjo in zrelostjo.

2. V ta namen ima otrok še posebej možnost zaslišanja v kateremkoli sodnem ali upravnem postopku v zvezi z njim, bodisi neposredno bodisi preko zastopnika ali ustreznega organa, na način, ki je v skladu s procesnimi pravili notranje zakonodaje."

49. Odbor za otrokove pravice v Splošnem komentarju št. 14 (2013) o pravici otroka, da je njegova korist glavno vodilo, objavljenem 29. 5. 2013 (CRC/C/GC/14), med drugim navaja:

"3. Otrokova največja korist in pravica do zaslišanja (12. člen)

43. Ocenjevanje otrokovih največjih koristi mora vključevati spoštovanje otrokove pravice do svobodnega izražanja svojih stališč in ustrezno upoštevanje le-teh v vseh zadevah v zvezi z njim...[prvi odstavek 3. člena, in 12. člen] imata dodatno vlogo, pri čemer je namen prve uresničevanje otrokove koristi, druge pa zagotovitev načina, da otrok ali otroci izrazijo svoje mnenje, in njihovo vključitev v vse zadeve, ki nanje vplivajo, tudi ocena otrokovih koristi. Če zahteve iz 12. člena niso izpolnjene, prvega odstavka 3. člena ni mogoče pravilno uporabiti. Podobno, prvi odstavek 3. člena krepi funkcionalnost 12. člena tako, da olajša primarno vlogo otrok pri vseh odločitvah, ki vplivajo na njihovo življenje.

44. Otrokove razvojne zmožnosti (5. člen) je treba upoštevati, kadar gre za otrokove koristi in pravico do zaslišanja. Odbor je že ugotovil, da več kot otrok ve, doživi in razume, bolj morajo starši, zakoniti skrbnik ali druge osebe, ki so zanj pravno odgovorne, spremeniti usmeritev in smernice v opomnike in nasvete, kasneje pa na enakopravno izmenjavo. Podobno, ko otrok dozori, imajo pri ocenjevanju njegovih največjih koristi njegova mnenja vedno večjo težo. Pri ocenjevanju otrokovih največjih koristi, imajo dojenčki in zelo majhni otroci enake pravice kot vsi otroci, tudi če ne morejo izraziti svojih stališč ali se zastopati na enak način kot starejši otroci. Države morajo zagotoviti ustrezne ureditve, vključno z zastopanjem, kadar je to potrebno, za oceno njihovih koristi; enako velja za otroke, ki ne morejo ali ne želijo izraziti svojega mnenja."

50. Odbor ministrov Sveta Evrope je 17. 11. 2010 sprejel Smernice za otrokom prijazno pravosodje. Eno izmed temeljnih načel je, da je treba je spoštovati pravico vsakega otroka, da ga vprašajo za mnenje in da je zaslišan v postopku, v katerem sodeluje ali ki se nanj nanaša. Največja korist otroka je primarna skrb držav članic. Smernice tudi določajo, da je treba otroke obravnavati na skrben in obziren način v vseh postopkih, pri tem pa posebno pozornost nameniti njihovim osebnim okoliščinam, dobremu počutju in posebnim potrebam ter v celoti spoštovati njihovo telesno in duševno celovitost. Sodbe in sodne odločbe, ki vplivajo na otroke, morajo biti ustrezno obrazložene. V vseh postopkih, v katerih so udeleženi otroci, je treba uporabiti načelo

nujnosti, da se zagotovi hiter odziv in zaščiti otrokove koristi ob upoštevanju načela pravne države. V zadevah družinskega prava morajo sodišča ravnati z izredno skrbnostjo, da se izognejo kakršnim koli tveganjem negativnih posledic za družinske odnose. Po končanih sodnih postopkih, morajo državni organi sprejeti vse potrebne ukrepe, da bi olajšali takojšnjo izvršitev sodnih odločb, ki se nanašajo na otroke ali nanje vplivajo. In nazadnje, po izreku sodbe v skrajno konfliktnih postopkih morajo specializirane službe otrokom in njihovim družinam ponuditi navodila in pomoč (glej točke št. 49-51, 76 in 79).

51. Odbor ministrov Sveta Evrope je 16. 11. 2011 sprejel Priporočilo o otrokovih pravicah in otrokom in družinam prijaznih socialnih storitvah. Priporočilo gradi na treh načelih: zagotavljanje socialnih storitev v otrokovo največjo korist, otrokova pravica do sodelovanja in otrokova pravica do zaščite. Ob upoštevanju, da je primarna odgovornost staršev, da otroka vzgajajo in zagotovijo njegov razvoj, bi po Priporočilu socialna služba morala zagotoviti otroku podporno okolje, in sicer tako, da zagotovi ustrezno raven in raznovrstnosti storitev in sredstev, potrebnih za pozitivno starševstvo in krepitev starševskih veščin. Po Priporočilu morajo biti otroci prav tako obravnavani kot nosilci polnih pravic, kot dejavni subjekti pri načrtovanju, opravljanju in presoji socialnih storitev, pri čemer je treba posebno pozornost nameniti njihovi starosti, razvoju in posameznim okoliščinam. V vseh postopkih, v katerih se otrokom zagotavljajo socialne storitve, bi morali ti med drugim imeti pravico, da se jih posluša in obvešča o sprejetih odločitvah in da se jim pove, v kolikšni meri, so bila njihova stališča upoštevana. Vzpostaviti je treba specializirane socialne storitve, ki bi zagotovile takojšnje posredovanje v izrednih razmerah in odpravile negativne vplive slabih izkušenj iz otroštva ter zagotovile socialno in psihološko podporo otrokom in njihovim družinam. Te multidisciplinarne storitve in/ali programi bi morali temeljiti na ocenah individualnih potreb otrok in po možnosti na intervencijah na podlagi dokazov. Med drugim bi morale vključevati storitve za otroke in starše, ki potrebujejo posebno starševsko usposabljanje, na primer zaradi pomanjkljive starševske prakse.

PRAVO

I. ZATRJEVANA KRŠITEV 8. ČLENA KONVENCIJE

52. Pritožnik se je pritožil, da mu je bila po 6. in 8. členu konvencije kršena pravica do poštenega sojenja ter pravica do družinskega življenja zaradi odločitve sodišč o ukinitvi stikov med njim in njegovimi tremi otroki in zavrnitve odreditve družinske terapije, ter zaradi zatrjevano neustreznega dela socialno skrbstvenih organov. Sodišče kot glavni opredeljevalec dejstev, ki jih je v pravu treba opredeliti v vsaki obravnavani zadevi (glej *Radomilja in drugi proti Hrvaški* [VS], št. 37685/10 in 22768/12, 114. odstavek, ESČP 2018), bo pritožbo preučilo samo s stališča 8. člena konvencije (glej *Kutzner proti Nemčiji*,

št. 46544/99, 56. in 57. odstavek, ESČP 2002-I, in *Eberhard in M. proti Sloveniji*, št. 8673/05 in 9733/05, 111. odstavek, 1. 12. 2009). Ta določba se glasi:

"1. Vsakdo ima pravico do spoštovanja svojega zasebnega in družinskega življenja, svojega doma in dopisovanja.

2. Javna oblast se ne sme vmešavati v izvrševanje te pravice, razen če je to določeno z zakonom in nujno v demokratični družbi zaradi državne varnosti, javne varnosti ali ekonomske blaginje države, zato da se prepreči nered ali zločin, da se zavaruje zdravje ali morala ali da se zavarujejo pravice in svoboščine drugih ljudi".

A. Sprejemljivost

53. Sodišče navaja, da pritožba ni očitno neutemeljena po točki a tretjega odstavka 35. člena konvencije. Prav tako ugotavlja, da ni nesprejemljiva niti iz katerih koli drugih razlogov. Torej jo je treba razglasiti za sprejemljivo.

B. Utemeljenost

1. Navedbe strank

(a) Pritožnik

54. Prvič, pritožnik je trdil, da so ga domača sodišča samovoljno prikrajšala za stike z njegovimi otroki, ker so prezrla vpliv mame na otroke in zavrnila odreditev družinske terapije, ne da bi za takšno odločitev navedla kakršne koli utemeljene razloge. Zlasti je menil, da sklepi o ukinitvi stikov niso bili v skladu z zakonodajo, saj razlaga petega odstavka 106. člena Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (glej 45. odstavek zgoraj) ne dopušča popolne ukinitve stikov brez upoštevanja manj invazivnih alternativ. Zatrjeval je, da ni bilo izrednih okoliščin, ki bi upravičevale ravnanje CSD med izvajanjem stikov pod nadzorom in sklepe domačih sodišč o ukinitvi stikov, zato je bila popolna ukinitve stikov nesorazmerna in v demokratični družbi nepotrebna.

55. Drugič, pritožnik je ob sklicevanju na sodno prakso Sodišča v zadevi *Elsholz proti Nemčiji* ([VS], št. 25735/94, ESČP 2000-VIII) zatrjeval, da bi domača sodišča morala imenovati izvedenca psihologa, da le-ta oceni potrebo po stikih med njim in njegovimi otroki. Navedel je, da so sodišča zavrnila njegovo zahtevo po imenovanju takega izvedenca brez zadostnih razlogov. Poleg tega je bilo mnenje CSD, katerega vloga v sodnih postopkih je bila podobna vlogi sodnih izvedencev, pristransko in je kršilo poklicne standarde.

56. Nazadnje je pritožnik zatrjeval, da državni organi niso izpolnili svojih pozitivnih obveznosti, da omogočijo stik med njim in njegovimi otroki. CSD zlasti ni zagotovil ustrezne pomoči v zvezi z ureditvijo stikov, ki je bila določena s sodno odločbo. Pritožnik je sklicujoč se na poročilo inšpektorata (glej 45. in 46. Odstavek zgoraj) trdil, da CSD ni izvedel vseh dejavnosti, potrebnih za nadzor stikov med njim in otroki. Pritožnik je navedel, da stik, kot je bil izveden pod nadzorom CSD, ni koristil otrokom. Poleg tega je CSD otrokom povzročil dodatno stisko, saj je pričakoval, da se bodo sami odločili glede stika. Po

njegovem mnenju je nestrokovno in pristransko delo CSD prispevalo k napetostim med staršema in mu preprečilo, da bi vzpostavil kakršen koli smiseln stik s svojimi otroki. Zaradi teh nepravilnosti ni bilo mogoče vzpostaviti stikov, čeprav je upošteval smernice in nasvete CSD. Trdil je tudi, da je nenehno opozarjal na pomanjkljivosti pri delu uslužbencev CSD, namreč, da nalog niso opravljali nepristransko, da niso bili profesionalni in da na stik otrok niso pripravili.

(b) Vlada

57. Vlada je potrdila, da je prišlo do posega v pravico pritožnika po 8. členu konvencije. Vendar je navedla, da je bil poseg zakonit in je zasledoval legitimen cilj - zaščito pravic otrok pritožnika.

58. Glede sorazmernosti posega je vlada zatrjevala, da stiki med pritožnikom in otroki niso koristili otrokom. CSD je izvajal vse potrebne aktivnosti za izvrševanje stikov pritožnika z otroki pod nadzorom, kot je bilo določeno s sklepom o stikih z 2. 10. 2008. Otroci so še naprej zavračali stike in so jasno povedali, da stikov z očetom ne želijo. Poleg tega so ob vsakem stiku doživljali stisko. Zato je pristojni tim CSD po štirih izvedenih stikih odločil, da se sodišču predlaga spremembo ureditve stikov.

59. Vlada je nadalje trdila, da je bil sodni postopek, ki se je končal z ukinitvijo stikov pritožnika, pošten, pravočasen, in ni kršil nobene njegove pravice. Domače sodišče se je oprlo na izvedensko mnenje. Vlada se je sklicevala na 12. člen Konvencije o otrokovih pravicah (glej 48. Odstavek zgoraj) in navedla, da so bila sodišča dolžna upoštevati mnenje otrok, ki so bili sposobni izoblikovati lastna mnenja in so stike s pritožnikom kategorično zavračali. Posledično otrok proti njihovi volji ni bilo mogoče siliti v nadaljnje postopke niti v družinsko terapijo.

60. Vlada je nadalje nasprotovala, da je imel po 106. členu Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (glej 45. Odstavek zgoraj) CSD zgolj svetovalno vlogo in je v sodnih postopkih prvenstveno deloval v svoji vlogi zasledovanja največjih koristi otrok.

61. Vlada je glede ugotovitev inšpektorata poudarila, da pri izvajanju pravice do stikov predvsem starša, zlasti mati, nista delovala v korist otrok. Nadalje je zatrjevala, da ukrepi, ki jih je inšpektorat naložil CSD dokazujejo, da je vzpostavljen učinkovit notranji sistem nadzora nad delom socialno skrbstvenih organov.

62. Nazadnje je vlada ob sklicevanju na sodno prakso Sodišča, zlasti na zadeve *Glaser proti Združenemu kraljestvu*, (pritožba št. 32346/96, 19. 9. 2000) in *Juha Nuutinen proti Finski* (pritožba št. 45830/99, 24. 4. 2007), navedla, da dokler si država v dobri veri prizadeva za izvrševanje dogovora o stikih med staršem in otrokom in je ravnanje otrokovega skrbnika glavna ovira za stike, kot v tem primeru, Sodišče naj ne bi ugotovilo kršitve 8. člena konvencije.

2. Presoja Sodišča

(a) Poseg

63. Sodišče izpostavlja, da medsebojno druženje staršev in otrok pomeni temeljno sestavino družinskega življenja in da domači ukrepi, ki ovirajo tako druženje, rezultirajo v posegu v pravico, ki jo varuje 8. člen konvencije (glej *Johansen proti Norveški*, 7. 8. 1996, 52. odstavek, Poročila o sodbah in sklepih (*Reports of Judgments and Decisions*) 1996-III). Iz tega izhaja, da je po tej določbi ukinitve stikov med pritožnikom in otroki pomenila poseg v njegove pravice. Vlada te točke ni izpodbijala (glej 57. odstavek zgoraj).

64. V skladu s sodno prakso Sodišča tak poseg pomeni kršitev 8. člena, razen če je "v skladu z zakonom", če zasleduje cilj ali cilje, ki so legitimni po drugem odstavku te določbe in jih je mogoče šteti za "nujne v demokratični družbi" (med drugimi zadevami glej *Elsholz*, navedeno zgoraj, 45. odstavek).

(b) Pravna podlaga in legitimni cilj

65. Pritožnik je ugovarjal, da bi bile izpodbijane odločitve o ukinitvi stikov "v skladu z zakonodajo" (glej 54. odstavek zgoraj). Po njegovem mnenju razlaga petega odstavka 106. člena Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (glej 45. odstavek zgoraj) ne dopušča popolne ukinitve stikov brez upoštevanja manj invazivnih alternativ.

66. Sodišče navaja, da se vprašanje, ki ga postavlja pritožnik, v bistvu nanaša na vprašanje nujnosti posega in ga je treba ustrezno obravnavati. Meni, da izpodbijane odločitve o ukinitvi stikov med pritožnikom in otroki temeljijo na nacionalni zakonodaji, in sicer na petem odstavku 106. člena Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (glej 45. odstavek zgoraj). Sodišče je ob upoštevanju besedila zadevne določbe in razlogov, na katere se v obravnavani zadevi sklicujeta Okrožno sodišče v Kranju in Višje sodišče v Ljubljani (glej 35. in 37. odstavek zgoraj) prepričano, da so bile odločitve sprejete v skladu z Zakonom o zakonski zvezi in družinskih razmerjih. Sodišče zato zaključuje, da je bil poseg v pravice pritožnika do stikov "v skladu z zakonodajo".

67. Sodišče poleg tega sprejema, da je bil cilj spornih odločb varovanje najboljših koristi otrok, kar je legitimen cilj v smislu drugega odstavka 8. člena konvencije (glej npr. *Gobec proti Sloveniji*, št. 7233/04, 131. odstavek, 3. 10. 2013)

c) Nujno v demokratični družbi

68. Treba je še preveriti, ali je bil v okoliščinah obravnavane zadeve poseg, ki je predmet pritožbe pritožnika, "nujen v demokratični družbi".

(i) Splošna načela

69. Pri odločanju o tem, ali je bila ukinitve stikov med pritožnikom in njegovimi otroki "nujna v demokratični družbi", mora Sodišče preučiti, ali so bili v luči zadeve kot celote razlogi za upravičenost tega ukrepa, ustrezni in zadostni za namene drugega odstavka 8. člena konvencije. Poleg tega se je treba zavedati, da imajo državni organi prednost neposrednega stika z vsemi vpletenimi osebami. Iz navedenega izhaja, da ni naloga Sodišča nadomestiti

domače organe pri izvajanju njihovih odgovornosti v zvezi z vprašanji skrbništva in stikov, temveč da v luči konvencije preuči odločitve, ki jih ti organi sprejmejo pri izvajanju svojih diskrecijskih pravic (glej *Sahin proti Nemčiji* [VS], št. 30943/96, 64. odstavek, ESČP 2003-VIII; *Sommerfeld proti Nemčiji* [VS], št. 31871/96, 62. odstavek, ESČP 2003-VIII; in *Kocherov in Sergejeva proti Rusiji*, št. 16899/13, 93. odstavek, 29. 3. 2016).

70. Meje proste presoje, ki jih je treba priznati pristojnim državnim organom, se razlikujejo glede na naravo vprašanj in pomembnost zadevnih interesov. Sodišče je priznalo, da imajo nacionalni organi široko proste presoje zlasti pri odločanju o skrbništvu. Kljub temu pa je potrebna strožja presoja v zvezi z morebitnimi nadaljnjimi omejitvami, kot so omejitve, ki jih ti organi naložijo na področju starševskih pravic do stikov, in v zvezi s kakršnimi koli pravnimi jamstvi, katerih namen je zagotoviti učinkovito varstvo pravice staršev in otrok do spoštovanja njihovega družinskega življenja (glej *Elsholz*, navedeno zgoraj, 49. odstavek; *Kutzner*, navedeno zgoraj, 67. odstavek; *Sahin in Sommerfeld*, oboje navedeno zgoraj, 65. oz. 63. odstavek).

71. 8. člen določa, da morajo domači organi vzpostaviti pravično ravnovesje med koristmi otroka in koristmi staršev in da je treba pri postopku tehtanja posebno pozornost nameniti največjim koristim otroka (glej *Elsholz*, navedeno zgoraj, 50. odstavek; *Ignaccolo-Zenide proti Romuniji*, št. 31679/96, 94. odstavek, ESČP 2000-I; in *Sahin in Sommerfeld*, oboje navedeno zgoraj, 66. oz. 64. odstavek).

72. Čeprav sodna praksa Sodišča zahteva, da se mnenje otrok upošteva, ta mnenja niso nujno nespremenljiva in ugovori otrok, ki jih je treba ustrezno upoštevati, niso nujno zadostni, da prevladajo nad interesi staršev, zlasti glede rednega stika z njihovimi otroki (glej *K. B. in drugi proti Hrvaški*, št. 36216/13, 143. odstavek, 14. 3. 2017). Zlasti se pravice otroka do izražanja svojih stališč ne sme razlagati tako, da bi otroku dejansko dala brezpogojno pravico veta brez upoštevanja drugih dejavnikov in preizkusa, s katerim se določi otrokova največja korist (glej *C. proti Finski*, št. 8249/02, 57.-59. odstavek), 9. 5. 2006); takšna korist običajno narekuje, da je treba ohraniti otrokove vezi z njegovo družino razen v primerih, ko bi to škodovalo njegovemu zdravju in razvoju (glej npr. *Neulinger in Shuruk proti Švici* [VS], št. 41615/07, 136. odstavek, ESČP 2010).

73. Sodišče nadalje ponovno poudarja, da čeprav je prvoten namen 8. člena, da varuje posameznike pred arbitrarnimi dejanji javnih oblasti, obstajajo poleg tega še pozitivne obveznosti, ki so neločljive z učinkovitim "spoštovanjem" družinskega življenja (med drugimi zadevami glej *Glaser*, navedeno zgoraj, 63. odstavek). Sodišče je že večkrat razsodilo, da ima država primerih, ki se nanašajo na pravice do stikov enega od staršev, načeloma obveznost, da sprejme ukrepe za ponovno združitev staršev z njihovimi otroki in obveznost, da takšna srečanja omogoči, kolikor otrokova korist narekuje, da je treba storiti vse, da se osebni odnosi ohranijo in, če in kadar je to primerno, obnovi družina (med drugimi zadevami glej *Ignaccolo-Zenide*, navedeno zgoraj, 94. odstavek).

74. Obveznost državnih organov, da sprejmejo ukrepe za omogočanje stikov, pa ni absolutna. To ni obveznost, ki je dosegljiva z rezultati, temveč s

sredstvi, in lahko zahteva pripravljalne ali postopne ukrepe. Narava in obseg takšne priprave pa sta odvisna od okoliščin posameznega primera, čeprav bosta sodelovanje in razumevanje vseh udeležencev vedno pomemben element. Ker pa morajo organi storiti vse, kar je v njihovi moči, da bi omogočili takšno sodelovanje, pomanjkanje sodelovanja ni okoliščina, ki bi jih lahko izvzela iz njihovih pozitivnih obveznosti iz člena 8. Namesto tega od organov zahteva sprejetje ukrepov za uskladitev nasprotujočih si interesov ob upoštevanju, da je otrokova korist glavno vodilo (glej *Ribić proti Hrvaški*, št. 27148/12, 94. odstavek, 2. 4. 2015; za stališče Odbora za otrokove pravice, ki se nanaša na pravico otroka, da je njegova korist poglobljena skrb, glej 49. odstavek zgoraj). Odločilno je torej, ali so domači organi naredili vse potrebno, da omogočijo stike, ki jih je mogoče utemeljeno zahtevati v posebnih okoliščinah vsake zadeve (glej smiselno *Kuppinger proti Nemčiji*, št. 62198/11, 101. odstavek, 15. 1. 2015, in *Hokkanen proti Finski*, 23 9. 1994, 58. odstavek, serija A št. 299-A). Drug pomemben dejavnik, ki ga je treba upoštevati je, da v zadevah, ki se nanašajo na razmerje med staršem in otrokom, treba delati z izjemno skrbnostjo zaradi nevarnosti, da bi minevanje časa lahko povzročilo, da se o zadevi odloči *de facto* (glej *Ribić*, navedeno zgoraj, 92. odstavek). Ta dolžnost ne velja le za postopke odločanja o varstvi in vzgoji in pravici do stikov, ampak tudi za postopke, ki se nanašajo na uresničevanje teh pravic (glej *Ignaccolo-Zenide*, navedeno zgoraj, 102. odstavek).

(ii) *Uporaba zgoraj navedenih načel za zadevni primer*

75. Pritožnik se je pritožil zaradi odločitev o ukinitvi stikov med njim in njegovimi otroki. Sodišče je ugotovilo, da je leta 2006, ko so bili otroci stari skoraj 10 let, pritožnik sprejel ukrepe za vzpostavitev stika z njimi (glej 12. odstavek zgoraj) in da je 29. 4. 2009, ko so bili otroci stari 12 let, Okrožno sodišče v Kranju, začasno prekinilo stike pritožnika (glej 31. odstavek zgoraj), pri čemer je 21. 6. 2011, ko so bili otroci stari skoraj 15 let, odločilo da stike ukine (glej 35. Odstavek zgoraj). Naloga Sodišča v tej zadevi je torej oceniti, ali so bili razlogi, na katere se sklicuje Okrožno sodišče v Kranju ustrezni in zadostni, zlasti ob upoštevanju največje koristi otrok. Kakorkoli, Sodišče pri presoji ne bo upoštevalo le sodnih odločb o prekinitvi stikov, temveč tudi ravnanja in opustitve ravnanj vpletenih organov, zlasti CSD, ker so imeli neposreden vpliv na razmere, na katerih so te odločitve temeljile (glej 74. Odstavek zgoraj).

76. Sodišče glede na ozadje zadeve ugotavlja, da sta pritožnik in M. po razvezi uspela doseči dogovor o stikih (glej 9. Odstavek zgoraj). Vendar so se težave glede njegovega izvajanja pojavile junija 2006. Kasneje je Okrožno sodišče v Kranju z formaliziralo stike z odredbo, ki jo je 2. 10. 2008 spremenilo Višje sodišče v Ljubljani (v nadaljevanju: sklep o stikih iz leta 2008, glej 18. odstavek zgoraj). Sodišče nadalje ugotavlja, da je Višje sodišče v Ljubljani že pri prvem sklopu postopkov o stikih ugotovilo, da so otroci, takrat stari 12 let, zavračali stike s pritožnikom (glej 18. Odstavek zgoraj). Omenjeno sodišče pa negativen odnos otrok do očeta ni štelo za zadostno za ukinitve stika.

Zato se je višje sodišče odločilo, da pritožniku dovoli stik s svojimi otroki pod nadzorom CSD, in sicer vsakih štirinajst dni po eno uro in pol. Sodišče je v sklepu o stikih iz leta 2008 izrecno navedlo, da je glavna vloga socialno skrbstvenih organov v tej zadevi, da zagotovi strokovno pomoč pri vzpostavljanju medsebojnega zaupanja med pritožnikom in otroki (glej 18. Odstavek zgoraj).

77. Glede ukrepov, ki jih je CSD sprejel pri izvajanju sklepa o stikih Sodišče ugotavlja, da so socialno skrbstveni organi pred prvim stikom organizirali sestanek s staršema, da bi dosegli dogovor o tem, kako bi se organizirali stiki pod nadzorom CSD. Prav tako so pred prvim stikom opravili razgovor z vsemi tremi otroki (glej 21. odstavek zgoraj). Iz spisa zadeve tudi izhaja, da sta dve strokovni sodelavki CSD, ki sta bili prisotni na stikih, po vsakem stiku opravila razgovor z otroki in staršema (glej 24. odstavek zgoraj). Zdi se, da organi niso sprejeli nobenih drugih ukrepov.

78. Sodišče ugotavlja, da so otroci še naprej zavračali stike z očetom in so že po nekaj minutah zapustili srečanja (glej 22. Odstavek zgoraj). Ni dvoma, da na teh stikih ni bil vzpostavljen kakršen koli smiseln stik med pritožnikom in otroki. Sodišče nadalje ugotavlja, da se je CSD po štirih poskusih neuspešnih srečanj za vzpostavitev stikov med pritožnikom in otroki odločil, da sproži sodni postopek za spremembo ali ukinitvev stikov. Nato je bilo pod nadzorom CSD izvedenih še sedem stikov (glej 22. Odstavek zgoraj).

79. Sodišče opozarja na dejstvo, da je razlog otrok za zavračanje stikov s pritožnikom – njihova negativna izkušnja s stiki v preteklosti – naveden v sklepu o stikih iz leta 2008 (glej 18. odstavek zgoraj). Vendar Sodišče ugotavlja, da je CSD, ki je imel na podlagi sklepa prav nalogo, da pomaga pritožniku in otrokom, ni sprejel nobenega smiselnega ukrepa v zvezi s tem, kar so na podlagi izvedenskega mnenja domača sodišča menila, da je temeljni vzrok negativnega odnosa otrok do stikov (glej 32. in 35. odstavek zgoraj). Poleg tega otrokom ni bila ponujena nobena pomoč ali nasvet, da bi premagali odtujenost, ki je bila posledica dejstva, da otroci niso bili v stiku z očetom več kot dve leti (glej 18., 30. in 42. odstavek zgoraj; primerjaj in vzporedi z *Z.J. proti Litvi*, št. 60092/12, 102. odstavek, 29. 4. 2014; za stališče Odbora ministrov glej tudi 51. odstavek zgoraj).

80. Nadalje, iz sklepa Okrožnega sodišča v Kranju z 9. 2. 2009 (glej 30. odstavek zgoraj) in poročila inšpektorata (glej 42. Odstavek zgoraj) izhaja, da stiki niso bili urejeni v takšnih okoliščinah, ki bi spodbujale pozitiven razvoj odnosa med pritožnikom in njegovimi otroki. Zlasti stiki, ki so bili organizirani v precej formalnem okolju v prostorih CSD, so trajali največ nekaj minut in se končali, ko so otroci, ki očitno na stik nikakor niso bili pripravljene, zapustili za to določeno sobo s strokovnima sodelavkama (glej 30. in 42. odstavek zgoraj; in, smiselno, *Ignaccolo-Zenide*, navedeno zgoraj, 112. odstavek).

81. V zvezi s tem Sodišče ugotavlja, da je inšpektorica, ki je bila določena za revizijo dela CSD v tej zadevi, ugotovila vrsto drugih pomanjkljivosti glede načina, kako so socialno skrbstveni organi obravnavali zadevo, vključno z njihovo pristranskostjo v korist M. in številnimi opustitvami pri zagotavljanju storitev družini (glej 42. in 43. odstavek zgoraj; glej tudi *Zoltán Németh proti*

Madžarski, št. 29436/05, 51. odstavek, 14. 6. 2011). V poročilu o nadzoru je bilo navedeno tudi, da ni bilo ustrezne ocene razmer in da CSD ni pripravil akcijskega načrta za ukrepanje v tej zadevi. Inšpektorica je ugotovila, da je dejstvo, da strokovni sodelavki nista prepoznali problema s staršema in nista ustrezno ukrepali, eden od razlogov za neuspešne poskuse ponovne vzpostavitve stikov (glej 42. odstavek zgoraj). Kot je navedeno v poročilu, je način, kako so socialno skrbstveni organi obravnavali razmere, še povečal težave pri vzpostavljanju stikov med pritožnikom in otroki.

82. Sodišče glede pritožnikovega obnašanja ugotavlja, da ni bil nikoli obravnavan kot neprimeren za ohranitev stikov s svojimi otroki. Večkrat je prosil za pomoč strokovnih sodelavk in kazal odprtost in pripravljenost za delo s strokovnjaki, da bi dosegel pozitiven razvoj v odnosih z otroki in poiskal najboljše rešitve za stik z njimi (glej 25. odstavek zgoraj). V zvezi s tem je predlagal izvajanje stikov izven prostorov CSD, in sicer v manj formalnem okolju, v skladu s koristmi otrok, vključitev šolske psihologinje in prisotnost strokovnjaka, ki ni povezan s CSD, pri stikih. CSD ni sledil nobenemu pritožnikovemu predlogu.

83. Sodišče nadalje navaja, da je pritožnikovega primera ni zaznamovalo le vztrajno zavračanje stikov s strani otrok, temveč tudi odsotnost aktivnega sodelovanja drugega starša in napet odnos med pritožnikom in materjo otrok. Čeprav ni bilo nikoli ugotovljeno, da je mati aktivno poskušala preprečiti izvajanje sklepa o stikih iz leta 2008, Sodišče ne more spregledati dejstva, da je po sklepu kategorično nasprotovala svetovalnemu postopku in kateri koli obliki družinske terapije, ki bi zahtevala njeno udeležbo (glej 33. odstavek zgoraj). Sodišče je seznanjeno z ugovorom vlade, da je bila glavna ovira za stike materino ravnanje, ne pa delo CSD (glej 61. odstavek zgoraj). Vendar poudarja, da pomanjkanje sodelovanje skrbniškega starša samo po sebi ne odvezuje organov odgovornosti po 8. členu, da sprejmejo ukrepe, ki jih je mogoče v okoliščinah primera upravičeno zahtevati za uskladitev nasprotujočih si interesov (glej 74. odstavek zgoraj). V zvezi s tem Sodišče ugotavlja, da so bili domači organi dobro seznanjeni z negativnim vplivom, ki ga je spor med staršema imel na otroke, in so priznali družinsko terapijo za starše kot edino sprejemljivo možnost za uspešno vzpostavitev stika med pritožnikom in otroki (glej 28., 32., 33. in 37. odstavek zgoraj). Ne glede na to, v spisu o zadevi ni indikacij, da so bili sprejeti kakršni koli ukrepi zaradi nasprotovanja M. postopku svetovanja ali da bi to imelo zanj kakršnekoli posledice (glej tudi 33. Odstavek zgoraj).

84. Iz zgoraj navedenega izhaja, da CSD pri soočanju z vztrajnim zavračanjem otrok in pomanjkanjem aktivnega udejstvovanja enega od staršev ni zagotovil, da se otrokom dejansko nudi strokovna in ciljna podpora, ki je bila za njih ključnega pomena, da se ponovno privadijo zamisli videvanja svojega očeta, in da se staršem ponudi pomoč pri prepoznavanju, kaj je najbolj koristno za otroke (glej smiselno *Z.J. proti Litvi*, navedeno zgoraj, 102. odstavek). Pomoč CSD, kot jo določa sodna odločba (glej 18. odstavek zgoraj), je bila v posebnih okoliščinah te zadeve torej del potrebnih ukrepov, ki bi jih organi

morali razumno sprejeti v skladu z njihovimi pozitivnimi obveznostmi po 8. členu (glej smiselno *Aneva in drugi proti Bolgariji*, št. 66997/13 in dva drug, 109. odstavek, 6. 4. 2017, in *K.B. in drugi proti Hrvaški*, navedeno zgoraj, 144. odstavek; za stališče Odbora ministrov glej tudi 50. in 51. Odstavek zgoraj). Vendar so v tem primeru, namesto sprejetja zgoraj navedenih ukrepov, organi socialnega skrbstva po samo štirih neuspešnih stikih pri Okrožnem sodišču v Kranju vložili predlog za ukinitvev stikov med pritožnikom in njegovimi otroki (glej 28. odstavek zgoraj). Okrožno sodišče v Kranju in Višje sodišče v Ljubljani sta sledila predlogu CSD in ukinila stike pritožnika z njegovimi otroki z obrazložitvijo, da prisilni stiki pod nadzorom otrokom povzročajo duševno stisko in lahko škodujejo njihovem razvoju (glej 35. in 37. odstavek zgoraj).

85. Sodišče je seznanjeno s pritožbo pritožnika, da je bilo mnenje CSD v sodnem postopku pristransko (glej 55. odstavek zgoraj). Sodišče ugotavlja, da morajo sodišča v skladu z ustreznimi določbami domačega prava (sedmi odstavek 106. člena Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, glej 45. odstavek zgoraj) v postopkih določitve stikov glede otrokove koristi pridobiti mnenje CSD, vendar pa stališča CSD izraženega v tem mnenju niso dolžna upoštevati. Vsekakor so domača sodišča v tej zadevi imenovala izvedenko psihiatrične stroke, ki je bila neodvisna od CSD, da ugotovi, kaj bi bilo v danih razmerah v največjo korist otrok (glej 32. odstavek zgoraj). Sodišče glede trditve pritožnika v zvezi z neobstojem poročila izvedenca psihologa (glej 55. odstavek zgoraj) in ob upoštevanju zlasti poročila izvedenke psihiatrične stroke, ki mu pritožnik ni ugovarjal in ki med drugim temelji na razgovorih z otroki, ugotavlja, da je sklep domačega sodišča, da ne naroči poročila izvedenca psihologa, razumna (glej *Sommerfeld*, navedeno zgoraj, 71. odstavek).

86. Ob tem Sodišče ugotavlja, da sta Okrožno sodišče v Kranju in Višje sodišče v Ljubljani sprejela besedo strokovnih sodelavk, da so storili vse, kar je bilo v njihovi moči, da bi izvršili sklep o stikih iz leta 2008, vendar nista storila ničesar, da bi ugotovila, kako dobro so opravili svoje aktivnosti ali da bi ocenila vpliv njihovega neukrepanja na obstoječi postopek (glej 31., 35. in 37. odstavek zgoraj). Intervencija inšpektorata, ki je v pritožnikovem primeru razkrila resne pomanjkljivosti pri delu CSD, je prišla šele potem, ko so domača sodišča že ukinila stike in zato pomanjkljivosti ni bilo več mogoče odpraviti (glej 41. odstavek zgoraj).

87. Nazadnje Sodišče opozarja na mnenje izvedenke psihiatrične stroke, da bi bilo stik med otroki in pritožnikom možno vzpostaviti le v okviru družinske terapije (glej 32. Odstavek zgoraj) – ukrep, ki ga je predhodno zahteval pritožnik in so ga predlagali tudi CSD in domača sodišča (glej 14., 28.-30. in 33. odstavek zgoraj). Vendar ugotavlja, da takšne terapije domača sodišča niso nikoli odredila, čeprav so jo sprejela kot edino izvedljivo alternativo ukinitvi stikov in kot tako v korist otrok (glej 37. odstavek zgoraj; primerjaj in vzporedi s *Plaza proti Poljski*, št. 18830/07, 81. odstavek, 25. 1. 2011; *Kacper Nowakowski proti Poljski*, št. 32407/13, 86. odstavek, 10. 1. 2017; in *Raileanu proti Romuniji* (sklep), št. 67304/12, 51. odstavek, 2. 6. 2015). Sodišče v zvezi z dvomi Višjega sodišča v Ljubljani, ali bi bilo mogoče pravno prisiliti M., da se udeleži družinske terapije (glej 37. odstavek zgoraj), ponovno poudarja, da je

dolžnost vsake države pogodbenice, da se opremi s primernimi in učinkovitimi sredstvi, da zagotovi skladnost s svojimi pozitivnimi obveznostmi po 8. členu konvencije (glej *Ignaccolo-Zenide*, navedeno zgoraj, 108. odstavek). Sodišče glede sklicevanja višjega sodišča na pritožnikove osebnostne lastnosti kot ovire za uspešno terapijo (glej 37. odstavek zgoraj) ugotavlja, da taka ugotovitev ne temelji na nobenih dokazih. Izvedenka psihiatrične stroke je ocenila, da bi terapija imela 80 % možnosti za uspeh, ni pa omenila nobene spremembe v vedenju pritožnika kot predpogoj za uspešnost terapije.

88. Glede na zgoraj navedeno Sodišče ugotavlja, da v tej zadevi domači organi niso vzpostavili pravičnega ravnotežja med pravico pritožnika do družinskega življenja na eni strani in cilji, na katere se sklicuje tožena vlada na drugi strani, in niso izpolnili svojih pozitivnih obveznosti po 8. členu konvencije. Torej je bil kršen 8. člen konvencije.

II. UPORABA 41. ČLENA KONVENCIJE

89. 41. člen konvencije določa:

"Če Sodišče ugotovi, da je prišlo do kršitve konvencije ali njenih protokolov, in če notranje pravo visoke pogodbenice dovoljuje le delno zadoščenje, Sodišče oškodovani stranki, če je potrebno, nakloni pravično zadoščenje."

A. Škoda

90. Pritožnik je zahteval 50.000 EUR za nepremoženjsko škodo. Navedel je, da so bili stiki, kot jih je izvajal CSD, zanj boleči. Z njim so ravnali nespoštljivo, počutil se je ponižanega, kar mu je povzročilo veliko trpljenja. Nadalje, ukinitvev stikov je povzročila nepopravljivo škodo njemu in otrokom.

91. Vlada je trdila, da je zahtevek neutemeljen in pretiran.

92. Po načelu pravičnosti Sodišče prisoja pritožniku 20.000 EUR za nepremoženjsko škodo.

B. Stroški in izdatki

93. Pritožnik je zahteval tudi 4.563,20 EUR za stroške in izdatke, ki so nastali pred domačimi sodišči, in 3.708,80 EUR za stroške in izdatke, ki so nastali pred Sodiščem.

94. Vlada je trdila, da pritožnik ni predložil nobenega dokazila o nastalih stroških. Poleg tega je navedla, da je znesek, ki ga zahteva pritožnik za odvetniške stroške, pretiran. Glede davka na dodano vrednost (DDV), katerega znesek je pritožnik dodal vsakemu posameznemu zatrjevanemu znesku odvetniških stroškov, pa Vlada opozarja, da je po sodni praksi Sodišča (glej *Kurić in ostali proti Sloveniji* [VS], št. 26828/06, 127. odstavek, ESČP 2012 (povzetki)) pritožnik upravičen do povračila le-tega le, če ga je moral dejansko tudi plačati – slednjega pa pritožnik ni izkazal.

95. V skladu s sodno prakso Sodišča je pritožnik upravičen do povrnitve stroškov in izdatkov, če dokaže, da so ti dejansko nastali in bili neizogibni ter da je njihov znesek razumen. Poleg tega Sodišče znova poudarja, da ga ne zavezujejo domače tarife in prakse, čeprav so mu lahko v pomoč (glej, med drugim, *Gaspari proti Sloveniji*, št. 21055/03, 83. odstavek, 21. 7. 2009).

96. Sodišče v tej zadevi ob upoštevanju razpoložljivih dokumentov in zgoraj navedenih meril meni, da je upravičeno prisoditi 3.700 EUR za kritje stroškov iz vseh zadevnih naslovov.

C. Zamudne obresti

97. Po mnenju Sodišča je primerno, da zamudne obresti temeljijo na mejni posojilni obrestni meri Evropske centralne banke, ki se ji dodajo tri odstotne točke.

IZ TEH RAZLOGOV SODIŠČE SOGLASNO

1. *razglaš*a, da je pritožba sprejemljiva;
2. *razsoja*, da je bil kršen 8. člen konvencije;
3. *razsoja*,
 - (a) a) da mora tožena država pritožniku v treh mesecih od dneva, ko postane sodba v skladu z drugim odstavkom 44. člena konvencije dokončna, plačati zneska:
 - (i) 20.000 EUR (dvajset tisoč evrov) za nepremoženjsko škodo in morebitni davek, ki se lahko obračuna;
 - (ii) 3.700 EUR (tri tisoč sedemsto evrov) za stroške in izdatke in morebitni davek, ki se lahko obračuna pritožniku;
 - (b) da se za navedena zneska od dneva poteka treh mesecev do plačila obračunajo linearne obresti po stopnji, ki je enaka stopnji mejne posojilne obrestne mere Evropske centralne banke, za vse zamujeno obdobje z dodanimi tremi odstotnimi točkami;
4. *zavrača* preostali del zahtevka pritožnika za pravično zadoščenje.

Sestavljeno v angleškem jeziku in 9. aprila 2019 poslano v skladu z drugim in tretjim odstavkom 77. člena Poslovnika Sodišča.

Marialena Tsirli,
sodna tajnica

John Fridrik Kjølbro,
predsednik senata